

Wetenschap&Onderzoek

Energieprijzen stijgen: belang energiebesparende maatregelen neemt toe

Met de hoge en stijgende energieprijzen wordt de noodzaak van energiebesparende maatregelen bij sportaccommodaties sterker gevoeld dan ooit. Bij slecht geïsoleerde sportvoorzieningen met energieslurpende apparatuur en verlichting lopen de exploitatielasten namelijk flink op. Hiermee lijkt de tijd rijp voor een versnelling, voortbouwend op de inspanningen van de afgelopen jaren.

DOOR MERLE SCHOTS & REMCO HOEKMAN

In januari 2020 is de *Routekaart Verduurzaming Sport* ondertekend en daarmee richtinggevend geworden voor de ambities voor een duurzame sportinfrastructuur in Nederland. Vanuit de sportsector is een ondersteuningsaanbod beschikbaar gekomen om sportaanbieders te adviseren over mogelijkheden om de eigen accommodaties te verduurzamen. Hiervoor zijn onder andere energiebegeleidingstrajecten aangeboden. Het gaat om in totaal 1.750 energiebegeleidingstrajecten, die in de afgelopen twee jaar konden worden ingezet en die bijna allemaal zijn gestart. Vanuit deze energiebegeleidingstrajecten krijgen sportverenigingen inzicht in het besparingspotentieel van de eigen sportaccommodatie en in welke maatregelen zij daarvoor moeten nemen.

Bij de te nemen maatregelen speelt de terugverdientijd een belangrijke rol. Enerzijds om te komen tot een realistisch en rendabel plaatje van verduurzamingsmogelijkheden en anderzijds om aan te sluiten op de motieven van verenigingen, die vooral gericht zijn op kostenbesparing. Het positieve effect op het klimaat speelt op de achtergrond ook mee, maar heeft een veel kleinere rol. Dat is ook wel begrijpelijk, vanuit de soms kwetsbare financiële positie van sportverenigingen, die de afgelopen tijd mede door coronamaatregelen en stijgende energieprijzen alleen maar kwetsbaarder is geworden.

Aandacht voor isolatie lijkt beperkt

Uit de uitgevoerde energiescans blijkt dat het besparingspotentieel groot is bij sportaccommodaties. Het gaat op jaarbasis per scan om een gemiddeld besparingspotentieel van ongeveer 16.000 kilowattuur op elektriciteit en van ongeveer 2.000 kubieke meter op gas. Overigens hebben vooral buitensportverenigingen gebruikgemaakt van de mogelijkheden van energiebegeleidingstrajecten. Wanneer we kijken naar de voorgestelde maatregelen, ligt daarbij de aandacht vooral bij de energiebesparende maatregelen. De aandacht voor isolatie is relatief beperkt. Dit heeft er mee te maken dat het grootste besparingspotentieel is te realiseren op energieverbruik en dan met name door de aanleg van zonnepanelen en door de veldverlichting te vervangen voor ledverlichting.

Door de recente stijging van de energieprijzen en gasprijzen lijkt de financiële noodzaak om gas en energie te besparen groter te worden, is de terugverdientijd van maatregelen mogelijk korter en zijn isolatiemaatregelen nu mogelijk interessanter dan eerder verondersteld. We geven in tabel 1 een overzicht van de aanbevolen maatregelen.

Verenigingen kunnen maatregelen deels gesubsidieerd krijgen via de subsidieregeling Stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA), maar moeten dus ook zelf meebetalen aan het verduurzamen van de eigen accommodaties. Via de BOSA kunnen zij dertig procent subsidie aanvragen voor duurzaamheidsinvesteringen. Kijkend naar de aanvragen van de BOSA zijn de grootste investeringen gedaan in zonnepanelen en ledverlichting, en in mindere mate in isolatiemaatregelen. Dit komt overeen met de aanbevolen maatregelen uit de energiescans en met waar het besparingspotentieel groot is.

Net als bij de energiescans maken met name de buitensportverenigingen gebruik van de BOSA. Zij zijn vaker eigenaar van kantines, clubhuizen, kleedkamers en veldverlichting. Binnensportverenigingen zijn veelal alleen huurder van een sportaccommodatie en dus niet zelf aan zet voor de verduurzaming daarvan. Bij binnen-

sportaccommodaties, zoals sporthallen en sportzalen, wordt de verduurzaming grotendeels door gemeenten opgepakt. Ook hier zijn zonnepanelen een veelgebruikte maatregel. Uit een analyse met automatische beeldherkenning bij ongeveer 1.500 binnensportaccommodaties blijkt dat bij 39 procent van deze accommodaties zonnepanelen op het dak aanwezig zijn.

Ondersteuning van sportverenigingen

We zien nog verbetermogelijkheden in de ondersteuning van sportverenigingen en er zijn meer duurzaamheidsmaatregelen nodig om de doelen uit de routekaart te halen. Allereerst worden de beschikbare budgetten vanuit de BOSA niet volledig benut. Verenigingen vragen in totaal minder subsidie aan dan beschikbaar is. Opmerkelijk is dat er een groot aantal verenigingen is dat wel heeft geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen of duurzame energieopwekking, maar hiervoor geen gebruik heeft gemaakt van de BOSA. Slechts ruim een derde van de verenigingen maakt namelijk gebruik van de BOSA bij deze investeringen.

Dit roept de vraag op waarom verenigingen de BOSA niet vaker inzetten. Zowel sportbonden als gemeenten geven aan verenigingen te ondersteunen bij verduurzaming door ze te wijzen op relevante subsidiere-

gelingen, zoals de BOSA. Desalniettemin blijven de BOSA-aanvragen achter bij de verwachtingen. Uit een evaluatie van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) komt naar voren dat het drempelbedrag van de BOSA hier mogelijk debet aan is. De BOSA kent een minimumbedrag van 5.000 euro aan subsidie, wat gelijkstaat aan een investeringsbedrag van 16.667 euro als er alleen investeringen worden gedaan waarvoor dertig procent subsidie wordt verstrekt. Met name kleinere verenigingen komen moeilijker aan dit drempelbedrag, waardoor zij geen gebruik van de BOSA kunnen maken. Maar er kunnen ook andere zaken meespelen, zoals onvoldoende bekendheid met de mogelijkheden van de BOSA, onvoldoende eigen financiële middelen of onvoldoende kennis van de mogelijkheden voor verduurzaming of van subsidieaanvragen.

Verduurzaming is maatwerk

Ondanks dat bepaalde maatregelen duidelijk vaker voorgesteld worden in de energiescans dan andere, is het verduurzamen van een accommodatie maatwerk. Dit maatwerk wordt in 2022 grotendeels vormgegeven via het nieuwe platform Sport NL Groen (zie www.sportnlgroen.nl). Sport NL Groen is een hybride tool die sportclubs, gemeenten en ondernemende sportaanbieders online stap voor stap door het proces van verduur-

zaming van hun accommodatie leidt en waar gewenst ondersteunt met flexibele en facultatieve ondersteuning door adviseurs. Deze tool is ontwikkeld door CFP Green Buildings, in nauwe afstemming met gedelegeerd opdrachtgever NOC*NSF (namens de Sportakkoordpartners). Gebruikersgroepen en stakeholders zijn betrokken geweest bij het (co)creatieproces en het testen van de prototypes.

Met deze hybride tool en bijbehorend ondersteuningsnetwerk is veel mogelijk om partijen te ondersteunen bij het verduurzamen. Voor verenigingen is een compleet overzicht te vinden van de subsidies die zij kunnen aanvragen en van mogelijke duurzaamheidsmaatregelen en partijen die deze kunnen uitvoeren. Daarnaast wordt aanvullend subsidieadvies aangeboden. Maatwerk en inzicht in de lokale situatie blijven namelijk van belang.

Neem bijvoorbeeld de aanleg van zonnepanelen. De laatste tijd zijn verschillende nieuwsberichten verschenen over overvolle energienetten. Het is dan niet mogelijk om zonnepanelen op het stroomnet aan te sluiten, waardoor de terugverdiendtijd langer wordt. Dit is slechts een voorbeeld van hoe bepaalde investeringen bij de ene accommodatie andere gevolgen hebben dan bij de andere. Het besparingspotentieel en de terugverdiendtijd van investeringen kunnen dus per vereniging sterk verschillen, wat maatwerk noodzakelijk maakt. Het is mooi dat partijen elkaar hebben gevonden in Sport NL Groen om samen deze ondersteuningsstructuur een impuls te geven.

Het juiste moment

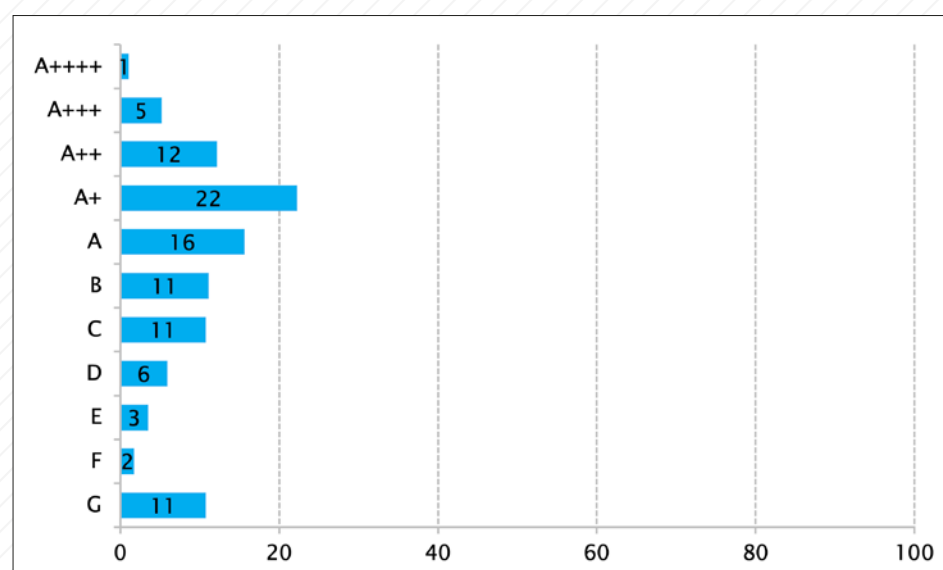
Een deel van de verenigingen is al op de goede weg. Op www.duurzamesportsector.nl staan veel goede voorbeelden van verenigingen die energiebesparende maatregelen hebben getroffen. Maar er is nog ruimte voor verbetering. Slechts 39 procent heeft de afgelopen anderhalf jaar maatregelen doorgevoerd en de BOSA is niet volledig benut. Ook de investeringen van gemeenten via de Regeling specifieke uitkering stimulering sport (SPUK Sport) blijven achter. Dit wordt onderstreept wanneer we een koppeling maken met de database van EP-online om inzicht te krijgen in het energielabel van sportaccommodaties. Voor 288 sportaccom-

TABEL 1 MEEST VOORKOMENDE AANBEVOLEN MAATREGELLEN IN ENERGIESCANS MET INZICHT IN BESPARINGSPOTENTIEEL VAN DEZE MAATREGELLEN (OKTOBER 2020-OKTOBER 2021).

MAATREGEL	AANTAL (N=164)	GEMIDDELDE INVESTERING (IN EURO'S, N=64)	GEMIDDELDE TERUGVERDIENTDIJ (IN JAREN, N=64)	GEMIDDELDE ENERGIEBESPARING (IN EURO'S PER JAAR, N=64)	GEMIDDELDE CO ₂ -REDUCTIE (IN PROCENTEN PER JAAR, N=64)
Zonnepanelen	57	25.849	7,2	2.050	35,8
Ledverlichting veld	42	22.031	19,7	1.061	17,4
Apparatuur controleren op verbruik en verminderen	38	414	1,4	296	6,9
Ledverlichting	37	1.910	3,4	480	5,4
Koelapparatuur verminderen/vervangen	30	762	2,2	423	7,1
Ketel vernieuwen	14	13.625	9,4	1.568	8,7
Isoleren leidingen en appendages	9	446	2,4	211	3,7
HR-boiler, warmtepompboiler of zonneboiler	8	10.900	13,2	806	7,8
HR+++-glas	6	7.708	22,8	238	7,4
Isoleren muren, gevels, vloeren en daken	4	12.030	11,0	841	5,7

Bron: Sportief Opgewekt, 2021; De Groene Club, 2021; Sportstroom, 2021; Team Sportservice, 2021; Sportservice Noord-Brabant, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

FIGUUR 1 ENERGIELABEL VAN SPORTACCOMMODATIES IN 2021 (IN PROCENTEN, N=288).

Bron: EP-online, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

modaties is het energielabel bekend. Elf procent daarvan heeft het laagste energielabel: label G. Wel zijn er al goede stappen gezet, want ruim de helft van de sportaccommodaties heeft energielabel A of hoger (zie figuur 1).

Met een gemiddeld energiegebruik van 98.831 kilowattuur en een gasverbruik van 84 miljoen kubieke meter per buitensportcomplex en van respectievelijk 87.605 kilowattuur en 17.890 kubieke meter per binnensportcomplex (CBS-dash-

board, verbruik 2018) hebben de stijgende energie- en gasprijzen invloed op de exploitatie van sportaccommodaties, zeker bij sportaccommodaties met energielabel G. In combinatie met de financieel onzekere tijd met aanhoudende coronamaatregelen kan dit de duurzaamheidsinvesteringen onder druk zetten. Toch geven verenigingen en gemeenten maar beperkt aan dat de coronapandemie van invloed is op de eigen duurzaamheidsinvesteringen. Daar spreekt hoop uit.

De uitgevoerde maatregelen binnen de SPUK Sport en de aanvragen van verenigingen binnen de BOSA wijzen echter een andere kant uit. Daar blijken de investeringen nog achter te lopen. Het gaat dus niet vanzelf en dit onderstreept de noodzaak van ondersteuning en samenwerking in het speelveld. Het gebruik van de BOSA kan worden verhoogd door het drempelbedrag te verlagen of weg te nemen, zodat kleinere verenigingen een deel van de duurzaamheidsinvesteringen gesubsidieerd kunnen krijgen. Hopelijk kan verder het nieuwe platform Sport NL Groen, aangevuld met inspirerende voorbeelden van www.duurzamesportsector.nl, het verschil gaan maken om te komen tot de benodigde versnelling.

Monitoring in 2022

De huidige stand van zaken op het terrein van duurzaamheid hebben we uitgebreid in beeld gebracht in het *Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2021*. Wel staan hierbij dus nog diverse monitorvragen open. Zo ontbreekt het aan goed inzicht in de ontwikkeling in het werkelijke energie- en gasverbruik bij sportaccommodaties. In het CBS-dashboard zijn nu namelijk alleen gegevens van 2018 beschikbaar. Verder is onduidelijk in welke mate de financieel onzekere tijden, de coronamaatregelen en de stijgende exploitatielasten gevolgen hebben voor de investeringen in sportaccommodaties.

In 2022 wordt de monitoring geïntensiveerd: het Mulier Instituut monitort welke geadviseerde maatregelen uit de energiescans zijn uitgevoerd. Verder kijken we naar het gebruik van de BOSA en de SPUK Sport voor financiering van duurzaamheidsmaatregelen. Ook wordt in 2022 een nieuwe koppeling gemaakt met EP-online om inzicht te krijgen in het energielabel van sportaccommodaties. Tot slot moet een nieuwe analyse van energieverbruiksgegevens leiden tot zicht op de ontwikkeling van het energie- en gasverbruik bij sportaccommodaties. Met de data uit 2018 is nu een nulmeting uitgevoerd. In 2022 wordt gebruik gemaakt van de data uit 2019, 2020 en mogelijk 2021 om inzicht te krijgen in de gerealiseerde besparingen. ●

Column

Hoe breed is een "breed onderzoek naar misstanden in de topsportwereld"?

JOHAN STEENBERGEN

Medio oktober kwam in het nieuws dat een breed en onafhankelijk onderzoek wordt uitgevoerd naar misstanden in de topsportwereld. Mijn gedachten gingen meteen terug naar eind jaren tachtig/begin jaren negentig, mijn beginjaren als onderzoeker. Destijds (1991) drong minister Hedy d'Ancona van WVC – voorloper van VWS – in haar stand van zakenbrief aan de Tweede Kamer aan op een breed onderzoek naar waarden en normen in de sport en een publiek debat hierover. Heel breed dus, vooral qua onderzoeksthema's: fair play, in- en uitsluiting in en door sport, spelbeleving van kinderen, de rol van de trainer als cultuurdrager en vitaliseringsprocessen binnen sportverenigingen. Je hoeft niet lang mee te lopen in de sport om te zien dat deze thema's nog steeds relevant zijn in beleid en onderzoek.

Nu, drie decennia later, doen we dus opnieuw een "breed onderzoek". De breedte lijkt nu vooral te zitten in de verschillende sporten die worden onderzocht om, zo veronderstel ik, te bezien of net als binnen het turnen sprake is van systematisch grensoverschrijdend gedrag. Toch hoop ik dat de inkleuring wat breder is. Dat bijvoorbeeld naast topsport ook 'de' breedtesport wordt meegenomen en dat het niet alleen gaat om de relatie tussen trainer en sporter, maar dat er ook aandacht is voor de rol van instituties en hoe bepaalde immorele sportculturen ontstaan. Dus breedte vooral qua kader van het onderzoek. Dan komt er zicht op bijvoorbeeld 'pedagogische verhoudingen', groepsdynamische processen en afhankelijkheidsrelaties, niet alleen tussen trainer en sporter, maar ook tussen trainer en sportvereniging, sportbond en/of sportfederatie.

Wordt het dan niet een heel breed onderzoek waarvan de uitkomsten nauwelijks handelingsperspectieven bieden? Integendeel. Juist door een wat breder kader, en door 'de' problemen dus vanuit verschillende perspectieven te bezien, wordt een eventuele veranderaanpak fijnmaziger en effectiever. In Nederland hebben we bovendien voldoende onderzoekscapaciteit. In 1991 was het aantal sportonderzoekers nog op één hand te tellen – de selectie was smal. Inmiddels hebben we in Nederland een brede en talentvolle selectie onderzoekers. Ik zou graag zien dat die optimaal wordt benut. Het thema verdient dit en schreeuwt erom! ●

Johan Steenberg is senior onderzoeker bij het Mulier Instituut en betrokken (geweest) bij tal van onderzoeken naar sportcultuur, sportiviteit en respect, en waarden en normen in de sport.